

Bocskai népe

**Bocskai-napok az Érmelléken a Bihar-Bihar régióban
2004. június 2. – 2004. július 3.**

Tíz érmelléki település: Álmosd, Bagamér, Kismarja, Kokad, Létavértes, Nagykereki, Pocsaj, a magyarországi Bihar; Bihardiószeg, Érsemjén, Székelyhíd, a romániai Bihar megye falvai egész hónapos rendezvénysorozattal ünnepelték a Bocskai szabadságharc 400. évfordulóját és Magyarország csatlakozását az Európai Unióhoz.

„Köszöntünk, Európa!” – a rendezvénysorozat címe, amelyben az Érmellék úgy ünnepelte az Európai Unióba való belépésünket, hogy a leeurópaibb magyarra Kismarjai Bocskai Istvánra emlékezett, akiről majd 100 évvel ezelőtt az Érmellék másik nagy szülőtte Ady Endre írta a következő sorokat: „Korába helyezve ő igazán elődje az igazán nagy európai magyarnak, aki ma még nincs... Bocskai István ma oly bátor vezére volna az európai magyaros radikalizmusnak, amilyent nagyon sokára kapunk.”¹ A költő megállapításai fájdalmasan érvényesek jelen korunkra is.

Magyar történelmünk egyik legtragikusabb napján június 4-én este 19 órakor mindenhol megszólaltak a harangok és harangzúgással, történelmi zászlókkal, korabeli jelmezekkel, felvonulással, kezdetét vette az emlékezés a nagy fejedeleme, Bocskai Istvánra, aki innen indult hódító útjára. Itt született Kismarján, itt élt Kerekiben, és itt aratta első nagy győzelmét Álmosd-Diószeg között a császáriak felett. Ő valóban az Értől indult el és „világ csodája”, hogy hajdúival befutott a „szent, nagy Óceánba”.

Ezen az estén „kedves szülőföldjén”, a „Bihar vármegyében fekvő általánosan Kismarjának nevezett” községben idézték rég letűnt alakját.

A köszöntések és a himnusz eléneklése után **Cs. Nagy Zoltán** a Bocskai Hagyományőrző Egyesült elnöke nyitó előadásában „a magyar történelem legdicsőségesebb éveire” sorolta a szabadságharcot. Szent István, az Árpád-házi királyok, a Hunyadiak dicső tetteihez hasonlította ennek a kis falunak a szülöttét. A szabadságharc kezdeteinek a felidézésével - emlékeztette hallgatóit – hogy már ekkor Bethlen Gábor nagy fejedeleme titulálta Bocskai Istvánt, aki első győzelme után már három héttel 1604. november 11-én győztesen vonult be Kassára, a szabadságharc fővárosába. Előbb erdélyi fejedeleme, s mint ilyen hívja össze a szerencsi országgyűlést, ahol április 19-én Magyarország fejedelmévé választották és 20-án iktatták be. A szerencsi országgyűlésen jön létre először a nemzeti összefogás a nemesek és a katonaréteg között. S a hajdúk vállalták, hogy zsold nélkül is folytatják a harcot a császáriak ellen. Az állami

egység és a nemzeti monarchia visszaállításának lehetőségét az 1605. szeptemberi medgyesi országgyűlésen mondták ki.

„A szabadságharc elérte célját” – folytatta az előadó, „mert felszabadult a császáriak alól”.

A béketárgyalásokon mindkét nagyhatalmat rákényszeríti a békére – s kiemeli – hogy „mindezt magyar erővel”, holott a 15 éves háborúban „egyre pusztult a magyar”!

„Történelmünkben ki volt, aki képes volt erre?” – kérdezi .... s megadja a választ: „Senki!”

Újra a honalapító Árpáddal veti össze, aki 907-ben a többszörös túlerőben lévő németekkel szemben védi meg az országot. Bocskai ugyan csak a német túlerővel szemben biztosította a magyarság fennmaradását. „Tragédiájuk, hogy nem élvezhették a béke áldását!”

A kortársak Julius Ceasar-hoz, Trajanus-hoz és ha tovább élt volna Nagy Konstantin-hoz hasonlítják nagy fejedelem történelmi szerepét – fejezte be nagyszerű előadását a lelkesült közönség előtt, a nevéhez méltóan a Bocskai Hagyományörzők elnöke.

Az emlékező est ünnepi szónoka **Dr. Varga Gyula** muzeológus, Kismarja szülötte, monográfusa és díszpolgára előadását egy kérdéssel indította: „Miért éppen Kismarjában emlékezünk?” „Mert az egyetlen történelmi személyiség – Bocskai István -, aki győzelmesen végigvitte, lezárta nem csak a csatákat, hanem a szabadságharcot is!”

Külön szolt az egyik legkedvesebb témájáról a fejedelem 1606. szeptember 22-én Kassán kelt Kismarjának adott nagy szabadalom leveléről, amelyben kiemelte a falu – mezőváros – pallos jogát! „Hol volt Európában olyan kis falu, ahol ezt a jogot gyakorolhatták?” – kérdezi. „Hiszen Debrecen is csak a XVIII. sz. elején kapta meg e jogot, a kismarjai főbíró, pedig már 100 éve gyakorolta!” „Millió gondja volt Bocskai Istvánnak, miért éppen Kismarját emelte ki?” – teszi fel újra és újra a kérdést. „Hiszen nem játszott szerepet a szabadságharcban, s a lakosairól sem tudjuk, hogy kitüntették volna magukat!” ... „Erre a választ maga Bocskai adja meg” – s idézi a kiváltság levelet „lehet e elfeledkezni szülőföldünkről?” – mert a szabadalomlevélben a fejedelem „legkedvesebb szülőföldünkről” – ír! Bocskai tehát Kismarját tekintette születési helyének, ahogy ezt az előadó és Kismarja lakossága évszázadok óta hiszi és vallja.

„Kismarja népe hogyan fogadta ezt a szabadságot? Hogyan őrizte Bocskai szellemét?” – „Mindenkor öntudattal, büszkeséggel, s ha szükség volt rá áldozattal!”

Dr. Varga Gyula a falu díszpolgára keserűen fejezte be előadását: „1945. után megkezdődött az emlékek pusztulása; a tatár, a török dúlás nem tett annyi kárt, mint a nagyhangú propaganda hatására öntudatát veszített nép, beleértve a falu akkori vezetőit is! Sorra bontották le a műemlék épületeket, oda lett a híres „levelesház” is, s majdnem elpusztult a fejedelem szülőhelye a Bocskai

„várdomb” is. Nem csoda, hogy a tősgyökeres kismarjaiak nagy része elhagyta a falut.”

Az est befejezéseként az otthon maradtak leszármazottai korabeli ruhákban, korabeli táncokkal tisztelegtek a nagy fejedelem emléke előtt.

A történelmi emlékezések mellett, a „Bocskai-napok az Érmelléken” egy hónapos programsorozat másik pillérét a szakmai napok alkották. A szakmai rendezvényeken keresztül a megfelelő szervezetek és a társadalom széles rétegei megismerhették a térség megoldásra váró feladatait. A teljesség igénye nélkül:

- Bagamérban Teleház átadása, „Az információs társadalom napja” keretében.
- Kokadon megrendezték a „Gazdák napját” híres zöldség termékeiket mutatták be termelői bemutatókon.
- Létavértesen megnyitották a Tájházat gasztronómiai bemutatóval egybekötve.
- Pocsajban népi mesterségeket mutattak be és megtartották az esélyegyenlőség napját.

Az ünnepség sorozat másik nagy rendezvénye a kulturális fesztivál arra törekedett, hogy egy új kulturális központ alakuljon Magyarországnak ezen a kissé elfeledett, de nagy történelmi múltú régiójában. Az első alkalommal megrendezett Nagykereki Várfesztivál az első lépés e cél megvalósítása felé. A több napos rendezvényen a Bocskai várkastélyban a Nagyváradi Állami Színház Szigligeti társulata részleteket mutatott be **Szabó Magda**: Az a szép fényes nap; **Tóth Máté Miklós**: Tűz és kereszt; **Varga Gábor**: Tábornokok című drámájából.

Fellépett még többek között **Kobzos Kis Tamás**; citerások és néptáncosok Bihartól egészen a Dunántúlig.

A nemzeti múlt iránti tiszteletet és szűkebb pátriánk jobb megismerését szolgálta:

„**Tudományos konferencia az Érmellékről**” című rendezvény Létavértesen 2004. június 18-án, ahol a következő előadások hangzottak el:

- Etnikai viszonyok a XVI. század közepétől a XVIII. század végéig az Érmelléken és környékén (Előadó: Dr. Bársony István egy. docens)
- Az Érmellék a Mária Terézia korabeli úrbérrendezés idején (Előadó: Dr. Papp Klára egy. docens)
- Az Érmellék 1848/49-ben. Intézménytörténeti adalékok (Előadó: Dr. Ruszoly József egy. docens)
- A nagyváradi szőlőtermesztés a XVIII-XIX. században (Előadó: Dr. Orosz István akadémikus)
- Népesedési viszonyok az Érmelléken a kiegyezés előtt (Előadó: Dr. Dénes Zoltán Ph.D. tud. munk.)

- Egyháztörténeti viszonyok az Érmelléken (Előadó: Dr. Forog György egy. tanár)
- Úrasztali edények az Érmelléken (Előadó: Dr. P. Szalay Emőke muzeológus)
- A görög katolikus szokáshagyomány néhány sajátos eleme (Előadó: Dr. Magyar Márta muzeológus)
- Ősök és erkölcsök a székelyhídi uralom úriszéke előtt (Előadó: Dr. Vajda Mária muzeológus)
- A táplálkozáskultúra sajátosságai és kapcsolatai más népcsoportokkal az Érmelléken (Előadó: Dr. Bödi Erzsébet tud. főm.)

(Az előadások anyaga egy szép kiállítású könyvben a polgármesteri hivatalokban megvásárolható.)

A fejedelem szülőhelyén Kismarjában egész napos Bocskai-émlékkonferencia megrendezésére került sor 2004. június 20-án.

Az emlékezés **Dr. Bölcskei Gusztáv** Tiszántúli református püspök ünnepi ige hirdetésével és a 35. zsoltár „Perelj, Uram, perlőimmal!” éneklésével kezdődött. Az emlékkonferenciát **Szűcs László** Kismarja polgármestere köszöntötte, majd **Gyula Ferencné** a Hajdú-Bihar megyei Önkormányzat alelnöke nyitotta meg, aki ünnepi beszédében felidézte a 400. évvel ezelőtti eseményeket. „Hogyan is veszhette homályba az egyetlen győztes szabadságharc vezetőjének az emlékezete?” – kérdezte.

És a válasz: ezen a napon a őrá, a nagy fejedelemre, Kismarjai Bocskai Istvánra emlékeztünk.

Sárkány Viola kismarjai születésű, budapesti tanár: „Bocskai, Kolozsvár és Kismarja kapcsolata” című előadásában Bocskai születési „helyeinek” érveit sorakoztatta fel. A történészek Kolozsvárt, míg a kismarjaiak és a közvélemény egy része Kismarját tartják a nagy fejedelem szülőhelyének. Mivel okleveles bizonyítékkal egyik hely sem rendelkezik, a fejedelem viszont a „kismarjai” előnevet holtáig viselte, hivatalosan elfogadott neve: „Kismarjai Bocskai István” volt, így mi ezt a kis falut tekintjük szülőhelyének.

Sajnos ekkor még nem tudtuk, hogy az „Egy falu az országban” című könyv szerzője, Kismarja díszpolgára Dr. Varga Gyula utolsó nyilvános szereplésének vagyunk tanúi, aki most is szenvedélyes hangú előadásában méltatta, az egyetlen győztes szabadságharc vezérét, akinek hatása évszázadokon át napjainkig tart. Kedves témáját az 1606. szeptember 22-én Kassán kiadott szabadalom levelet elemezte újra – amelynek eredetiét ő még látta 1944. nyár végén, amit Kismarja híres „levelesházában” őriztek. Ebből a szabadalom levélből olvasható ki igazán Bocskai társadalmi elképzelése, mert szerinte az u.n. nagy hajdú oklevelek arra nem adnak választ, hiszen a fejedelem hálából adja, s fegyveres szolgálatra kötelezi a kiváltságoltakat.

A Kismarjai szabadalomlevélben viszont nem kér semmit!

Tizenhat pontban sorolja fel a falu számára rendelt kiváltságokat, s kirajzolódik a fejedelem elképzelése a XVII. század elején ideálisnak tartott faluközösségről. A privilégium az addigi falut mindenféle földesúri fennhatóság alól kivonja, mezővárossá teszi. A lakosság által évenként választott főbíró és vezetőtestületét magas szintű jogkörrel ruházta fel – pallos joggal, ami messze túl mutat a mezővárosok önállóságán. Bocskai szerint a „város” olyan autonóm köztársaság, amelynek minden polgára szabad, de nem nemesi jogállású személy.

A fejedelem rendelkezik egy fontos kiváltságról is – heraldikai pontossággal leírt – lényegében saját fejedelmi méltóságát kifejező pecsét használatát engedélyezte. (Ma a Déry Múzeumban található.) Ezzel azt igyekezett biztosítani, hogy a város által kiadott, a főbíró által lepecsételt és aláírt rendelkezéseket mindenki tiszteletbe tartsa.

Az előadó – Dr. Varga Gyula – véleménye, hogy ebben a kiváltságlevélben Bocskai a maga erkölcsi felfogásával, hitével és meggyőződésével egyeztetett elveket fogalmazta meg! „S miért éppen Kismarját tüntette ki – három hónappal halála előtt – ezzel a rendkívüli kiváltsággal?” „Mert Kismarját tekintette szülőföldjének!” – fejezte be előadását.

Dr. Lauter Éva történész a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma tanácsadója Hiller István miniszter helyett a kormány hivatalos megbízottjaként, mint történész nagyra tartja a Bocskai-emékkonferenciát és minden segítséget megad a Bocskai család temetkezési helyének feltárásához.

Előadásának címe: „Bocskai és kora”: amelyben kiemeli az Érmellék történelmi és jelenlegi összekötő szerepét a Bihar-Bihor régióban.

A kor nagy dilemmája: „A császár vagy az erdélyi fejedelem? Nyugat vagy Kelet?” Az 1550-es években születettek nagy generációját – Nádasdy Ferenc, Balassi Bálint, Bocskai István – ugyan az a cél vezérelte: a török kiűzése, az ország egyesítése.

Bár a szabadságharc győzelemmel végződött: a rendek nagyobb befolyással rendelkeztek, de a távolabbi cél: az egységesítés még nem következett be!

Dr. Bölcskei Gusztáv Tiszántúli református püspök, a magyarországi református egyház zsinatának lelkészi elnöke előadásában: „Bocskai és a reformáció alapjainak lerakása”-ról beszélt. Vizsgált korszakunkban az ország lakosságának 90%-95% a reformáció híve. Az előadó szerint Bocskai felülmúlhatatlan és elévülhetetlen érdeme, hogy Magyarországon a protestáns vallás követői, oly mértékben őrizhették meg vallásukat, mint ahogy ez megtörtént.

2000-ben Szent Istvánra, 2004-ben Bocskai Istvánra emlékezünk. Mindketten a magyarság megmaradásáért, független, nemzeti, hitbéli és emberi méltóságának a megtartásáért a legtöbbet tették! Nem véletlen, hogy I. István a római katolikus vallást választotta, hogy a magyarság itt letelepedhessen, s nem véletlen, hogy

Bocskai a reformáció helvét ágának a megerősítéséért harcolt, a magyarság megmaradásáért és a függetlenségért.

„Hogy jön ahhoz valaki – folytatta az előadó – hogy a hit nevében fegyvert fogjon?” Míg Luther csak a passzív ellenállást hirdette, addig Kálvin az ellenállást. A helvét hitvallás egyik alaptétele, amikor az Isten népe elfordul, küld egy zsarnokot, ha a nép hozzá fordul, küld egy szabadítót. Az uralkodó csak eszköz Isten kezében, s ha visszaél a hatalmával, Isten kiválasztja azt, aki szembefordulhat a hatalommal.

A kortársak úgy tekintettek Bocskaira, mint a gondviselés által küldött szabadítóra: Gedeonhoz, Dánielhez, Saulhoz, Jósafát királyhoz hasonlították a „magyarok Mózesének” nevezték!

Bocskai református volt, de olyan ember, aki számára mások hitbeli szabadsága és meggyőződése nagyon fontos, a katolikus papokat is hitlevéllel látta el, ha hozzá csatlakoztak!

Mindenféle felekezeti türelmetlenségen túlmutatni! István fejedelem vallási türelmet hirdetett egy türelmetlen században és ez „nagy mértékben segített a múltban is és segíthet ma is!”

Ezt célozta a következő előadás is: „Római katolikus művelődéstörténeti viszonyok Bocskai korában és Biharban” előadója **Dr. Dénes Zoltán** tud. főmunkatárs, aki fejet hajt Bocskai előtt, mert olyan helyzetben győzött és telepített magyarokat, amelyekbe birodalmak roppantak bele!

Igaz, hogy Biharban csak 5% az aki „merevül megmaradt katolikusnak” és nem véletlen, hogy innen, Váradról menekítik Pázmány Pétert a katolikus megújulás nagy alakját!

A konferencia utolsó és nagyon izgalmas előadása: „A Bocskai viselet hagyományozódása” előadója: **Dr. Ságvári György**, a Hadtörténeti Múzeum fő muzeológusa, aki kifejtette, hogy vannak olyan viselet típusok, amelyek túlnőnek saját maguk történeti valóságán, azaz jelképpé válnak pl. huszár viselet, atilla, bocskai ruha. Ezeknek előfeltétele valamilyen kollektív élmény; viselésük állásfoglalás valami mellett, vagy protestálás; a magyar viseletben mindig erős volt a nemzeti attitűd.

Ezen a konferencián és itt számolt be a nagyközönség előtt **Dr. Módyné Dr. Nepper Ibolya** vezető régész a kismarjai templomi ásatásról és a kismarjai Bocskai család temetkezési helyéről – a kriptáról – megtalálásáról és annak feltárásáról.

Az ünneppsorozat leglátványosabb és befejező része a hadtörténeti fesztivál volt, ahol az ország számos hagyományőrző alakulata vonult fel: Bocskai hajdúi, kurucok, '48-as lovas huszárok korabeli öltözékben. Eset fáklyás felvonulások Álmosdon és Kismarján, ahol a „várdomb”-on Benkő Tibor dandártábornok, az V. Bocskai István Gépesített Lövészdandár parancsnoka fáklyák fényénél és tábortűz mellett idézte a nagy hadvezér alakját.

Záró rendezvényekre Létavértesen és Bagamérba került sor, ahol **Dr. Holló József** vezérőrnagy a díszszemlére felvonult hagyományőrző alakulatok és a falvak küldöttségei előtt dicsérte az Érmellék összefogását az emlékezésre, amely csodálatos példája az együttműködésnek, a történelem szeretetének és a kultúra összekapcsolásának.

Az Érmellék gazdag történelmével, kultúrájának és hagyományainak továbbvitelével missziót teljesített – s ez példa lehet az egész országnak.

Sajnos az elmúlt hónapok történései azt bizonyítják, hogy a lelkes ünneplők egy része csak Bocskai alakját idézte, de szellemét nem.!

Az előző évtizedek gyümölcse: a deformálódott közösségi tudat, még nem volt képes a széthullott nemzet ügyét magáévá tenni, és felismerni a nemzet egységében önmaga erejét!

Bocskai fejedelem nagy tisztelője Ady Endre kemény szavai saját koráról a mához is szólnak: „Fájdalmas örömmel gondolunk régen letűnt alakjára. Testamentumára, melyből még ma sem tudják az igazságot kiolvasni Magyarországi fiai. A régi Magyarország megmentőit szépen ünnepeljük. De új Magyarországot nem tudunk csinálni. ... Ha Bocskai István feltámadna nagyon megvetne bennünket.”²

Sárkány Viola

Irodalom:

¹ Ady Endre: Bocskai István. Budapesti Napló 1906. In: Nagy László: Egy szablyás magyar úr Genfben.

² Uo.